

נאר של נייר

פלמ"חניק ושמו ג'ימי ★ מנפחי המיתוסים המיליטריסטיים ★ הפקולטה להרואיקה לאומית ★ דור שוכב מתחת לפרחים ★ הטירוף הלבנוני

פתיח

לא לגיבורים

עד לשנים האחרונות התברכו ילדי הארץ הזאת בכך שראו כשירות הצבאי משימה של חוסר-ברירה, ולא ייעוד. התוצאה: כמה מהרמויות

לוחם ג'ימי שמי נאיביות מופלאה

הבולטות שהארץ הזאת גידלה הקדישו עצמם לעשייה צבאית-ביטחונית. אחד ממאפייני הדרות הראשונים של צה"ל

הוא העובדה, שהצבא הונהג בידי גורם אנושי הומאני, ולא גורם מיליטריסטי, כפי שקיים בצבאות אחרים. רק השנים האחרונות הביאו לנוף הצבאי דמויות כאריאל (אריק) שרון ורסאל (רפול) איתן. עד לאריק ולרפול היה צה"ל מאופייני בגלריה של אנשי-צבא "לא-גיבורים", כאלה שמילאו את משימותיהם, חיו, לחמו ונפלו מבלי שיטפחו בדימונם חלומות של טירוף לאומי. למלחמת ארבעים-השנה, לכמה מרמויותיה ולבעיותיה הסיפוריות מוקדש נמר של נייר, בערב יוסף-העצמאות.

תש"ח

ג'ימי המאפיין הריוקני-ספורתי הערכי ביותר של דור תש"ח הוא אהרון שמי (שמדמ), המכונה ג'ימי — ממפקדי חטיבת הראל של הפלמ"ח, שנפל בקרב על הרייהודה. סיפור-חייו של ג'ימי, שקובץ בספר חברים מספרים על ג'ימי. הפך למופת סיפורתי של דמות הלוחם הלידה-ארץ. הספר מציג חתך עומק של דור שלם — דרך רובי הפולקלור הפלמ"חי, תהליך בניית תשתית תרבותית של דור מיוחד, על קשיחותיו ורגישותיו: דמות הלוחם בגלוי והמשורר כסתר. חברים מספרים מביא את ההיסטוריה הקצרה של דור זה, שחוסל כשדות-הקרב של תש"ח. דור זה, ברומה לציפור קדומה של המיתולוגיה, כמו הוכן לביצוע מטרה אחת ויחידה, והיא — אם לגלוש ללשון הפראוזה, שהמציאות הצינית שלנו רוחה — להיות לנו מגש הכסף. ברמותו של ג'ימי קיים משהו מפעים, שהיה קיים כשקראתי לראשונה ספר זה, כאשר

* חברים מספרים על ג'ימי — הביאו לדפוס החורים; הוצאת הקיבוץ המאוחד, 250 עמודים (כריכה קשה).

ראהאור לפני שנים רבות. משהו שקיים גם בקריאה החוזרת, שבאה אחרי כל-כך הרבה מילחמות נוספות. סיפורו של ג'ימי הוא סיפור המחזיק את כל המרכיבים שסיפרות מלחמת-העצמאות נכשלה בהנאתם, דרך שריון, חיבורו על שלום עליכם, בצד דיבורים על קארל מארכס ונסיון להגשמה על הקרקע. אין ספק, שרוב השקפות-העולם של דור תש"ח המבצעים בחברים מספרים לוקים באותה נאיביות מופלאה, שיתכן כי היא המאפיין העיקרי של דור זה. החלקים הראשונים של ספר זה מתארים את בנייתו של כוח-לוחם, רבי-שאלות מוסריות, הפלמ"ח, שהוכן ככוח-מחץ למלחמת העצמאות המתרגשת ובאה. כל השאלות המוסריות שבני דור מלחמת-לבנון שבים ושואלים, שאלות של מוסר אנושי, מוסר-לוחמים, ובעיקר שאלות על מהותיותה של המלחמה עצמה, עלו בו לראשונה. הקריאה החוזרת בחברים מספרים משולה בעיניי לפגישה עם מכר ישן, מכר שהשנים לא הצחיבוהו, שרעננותו והנאיביות השוורה בינות לעמודיו, עומדת מעל ומעבר לרוב יצירות הסיפורת האחרות של דור תש"ח. בימים אלה של מלחמת-לבנון, שאינה נגמרת, מן הראוי לשוב אל שורשי אותה תרבות של אנשי צבא שאינם גיבורים, בעלי-הכרה ששימשו את לווו של צה"ל טרם ניוונו.

תגמול

תגמול לוחמים אחרים, בני אותו דור והדור שקדם לו, גם ירמי חטא ככתבת שירה, אלא שחטא זה לא נעשה כמסתרים. אחד משיריו הוא שיר הקרחת, שאותו סיים במילים: לבסוף הוא יקום, הצעיר הגלב, / יקח משפתו את אבקת-החלב, / יתבונן בשינה שוב שישוף את התער, / יקצץ רעמה-שלא-ראשה, שער-שער; / וידע גם אז הוא מה נועם ונתח / מצאו ארבעה חילים בקרחת...

ירמי

ירמי הבהמיון בקרב לוחמי הצנחנים, חניך קן השומר הצעיר בירושלים, שמר על כיסא של קבע בכסית, לשם היה ממחר אחרי פעולות התגמול. המוטו של ירמי היה בנוסח: מישמעת, לא מישמעת — אני את שלי עושה בסדר. וזה סיפור חייו לאורך כל ספר-הזיכרון הזה, סיפורו של מי שעשה את כל שישע מעבר לבסדר. תוך כדי סיפורו של ירמי עולה דמותו של מפקדים נוספים מהצנחנים, צנחנים שאינם עוד, כמו סוסאסו (שנפל בפעולת עזה), כמו גולדבר (שנפל בפעולת-כינרת) ואחרים, שהעניקו ליחידות הצנחנים הראשונות את אופיין המקורי. ירמי נהג כלות-ראש בכסף וברכוש, והאמין ביחסים שבין אדם לחברו. את עולמו התרבותי ייצגה קריאה חוזרת בהטירה לפרנץ קפקא. אחד מחבריו סיפר כי ירמי העריץ את אדם הטירה, המבקש את האמת המחוללת, ובו לשוכנים ככפר למרגלותיו, אשר מסתפקים בלחם הקלוקל של השטרה. סיפורו של ירמי הוא תמונה מרתקת של הצד האנושי ביחידות הצנחנים הראשונות, הצד שעליו קמה מאוחר יותר אגדת "החטיבה שלא גויסה במלחמת לבנון" — אגדה של מוסר אישי מהדרגה הגבוהה ביותר. תחת הכותרת השיגעון היחסי מובא בספר זה תיאורו של אורי אבנרי על נסיבות היכרותו עם ירמי — היכרות שהחלה אחרי התקפה של אנשי ימין עליו והצלתו בלילה, ברחוב תל-אביב, בידי ירמי. על מערכת היחסים ביניהם כתב אבנרי בין השאר:

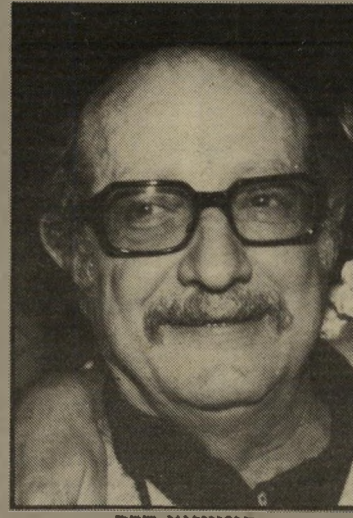
* ירמי מן הצנחנים — ערכה גליה ירדני; הוצאת הקיבוץ המאוחד, 208 עמודים (כריכה קשה).

באותו בוקר קרא את מאמרי, שבו דובר על אנשים העושים חג בליבם מדי שומעם כי עשירות ערבים נהרגו. הקטע שעודר את תשומת-לבו היה זה שקבע, כי מלאכת ההריגה לעולם אינה תהרת-היחודה. כל חייל ידע זאת. יש והיא דררשה, יש והיא בלתי-נמנעת. אולם אין בה שום מה, ואין בה אושר. וזוהי האמת האמיתית — אמר ירמי. כך בדיוק מרגיש הוא ומרגישים בולם. אם כן, מדוע התנססה על שער אותו גליון עצמו תמונת

* ירמי מן הצנחנים — ערכה גליה ירדני; הוצאת הקיבוץ המאוחד, 208 עמודים (כריכה קשה).

החוויה הישראלית

בבוקר יום הלחימה השני או השלישי של מלחמת יום-הכיפורים שירד מאיווור התעלה מסך אגדת-שרון. העיתונאי מיכה שגריה, שהיה הראשון לתאר זוועותיה של מלחמה זו, שגרי אמר במהלך שידורו, שנקטע (השידור היה ישיר), שאם אחרי מלחמה זו יפרסמו אלבומים — יש להרוג את ספסרי הווי-המלחמה. ואכן, אלבומים כמעט חדלו לראות-אור, אך הדבר לא הפריע לוועדת פרס ישראל לתעניק אשתקד את הפרס לגדול האלבומאים, הפיזומאי חיים חפר, שהוא גירסה מיליטריסטית של הטור השביעי של נתן אלתרמן. במלחמת תש"ח היה חפר עדיין קטן, וסיפק את חרוויו לצי-זבאטרון. מלחמת סואץ וסיני 1956 היתה קצרה, כך שמכונת הפיזומה שלו לא הספיקה כמעט להפיק דבר. כאשר פרצה לה מלחמת ששת הימים היה חיים חפר בשיא אינו, וכך הפך הנציג המובהק ביותר של עונת האלבומים. ועל כך מן הסתם קיבל גם את פרס ישראל. חפר פידסם אחרי מלחמת-ששת-הימים את מיסדר הנופלים עמוס המיליטריזמים, כמו הצנחנים בוכים, שבו כתב: הבותל הזה ראה אותם עייפים וסחוטים / הבותל הזה

פיזומאי חפר קלים כנשר ועינים כלביא

ראה אותם מצועקים-זשורטים / רצים אליו בהלמת-לב, בשאגות ובשתיקה (...)

סוף עונת האלבומים

קלים כנשר ועינים כלביא / והטנקים שלהם — מרכבת-האש של אליהו הנביא... ועוד גבורות כהנה וכהנה, כידי הפיזומן האלבומי הטוביה. ומיד אחרי זה מגיעה גם האידיאלוגיה האלבומית, החלולה וחסרת הכיסוי והעומק ההיסטורי, של המקאמה, שבה פוסע חיים חפר בעיקבות מצביאו חיים בר-לב, תחת הכותרת חזק מהר, ובאופן אלגנטי עם איזולות משורבטות כמו: חזק מה הוא אומר? חזק הוא השיירין / שגם כזה וגם מישקל בו / ואוי לאויב אשר נתקל בו... וכך הלאה המשיך חפר ופיזר את הנרקודה האלבומית על חילה-אוויר, שהוא חולם לצלול אתכם בחממת זעם על שדות-התעופה הדיבוריים / לחוש את הדף האוויר המתפוצץ... ועוד כהנה וכהנה, כידי פיזומנאים גיבורים מאד, המגנבתיים עוף מאלבומי-המלחמה שלהם. מלחמת יום-הכיפורים לא עצרה את מגול תדויו של חפר, ובהחיליים הצעירים שמתו על פי ארצי-באלד מקליש נטפל חפר לחללי מלחמת יום-הכיפורים, וגם שורות כמו ואנחנו העומדים מול שדות-הים ואומרים שלום לעפרם... ריפדו את נתיב האלבומים של חפר לפרס ישראל.